

⁶ V. İ. Lenin, *Ne Yapmalı?* Bütün Eserleri, Vol. 5. 5375 ff., Türkçe basım *Ne Yapmalı*, s. 43-44, Yücel Yayınları.

⁷ K. Kautsky, *Avusturya Sosyal-Demokrat Partinin Hainfeld Programı Üzerine Düşünceler*, Die Neue Zeit, 1901.

⁸ R. Luxemburg, *Rus Sosyal-Demokrasininin Örgütlenme Sorunları*, İngilizce çeviri, s. 9.

⁹ R. Luxemburg, *Rus Devrimi*. Hapiste yazılan ve tartışmalı biçimde basılan bu broşürde, Rosa Luxemburg Leninist çizgi hakkındaki eleştirisini tutarlı olarak geliştirir. Rus Devriminin içsel güçlüklerini iki yanılgıya bağlar: Bolşevik tarım politikası ve milliyetler politikası. Sosyalizmin gerçekleşmesini ilerletmede engel çıkaran yanlışlar, proletarya iktidarına karşı bir küçük-burjuva karşı-saldırısına yol açtı. Bundan dolayı Bolşevik Parti, politik demokrasinin işleyişini sınırlama ve yönetici elitin diktatörlüğünü, sınıf diktatörlüğü üzerine kurma zorunluğu ile karşı karşıya kaldı. Ülkedeki politik hayatın bir bütün olarak böylece dondurulmuşu ile, Sovyetler de kendilerini felce uğramaktan kurtarmadılar. Bu mekanizmayı ters çevirmek, yalnızca devrimin sosyalist ve proleter karakterini ve kitlelerin sınırsız özgür girişimini vurgulamakla mümkündü. Sosyalizmin kuruluşuna yalnızca proleter iktidar ve toplumsal mülkiyetin yeni yapısı içinde kitlelerin kendiliğinden ve doğal yaratıcılığı yoluyla erişilebilirdi. Fakat, bütün bunlar Rusya'da düşünülebilir miydi? Açıkça hayır. «Dolayısıyla Rusya Devriminin kaderi tamamiyle uluslararası olaylar üzerine dayanır. Bolşeviklerin görüşlerini dünya devrimi temeli üzerine kurmaları gerçekte politik uzak görüşlülüklerinin ve ilkelere bağlılıklarının en iyi kanıtıdır». Böylece sorumluluk bir kere daha Avrupa proletaryasının üzerine yüklenmiştir. Fakat o da, kendi devrimini yapacak durumda mıydı ve hangi araçlarla yapacaktı devrimini? Broşür ve Rosa Luxemburg'un bütün eserleri bu soruya varmadan kapanır.

¹⁰ Bukharin ile, Beşinci Komintern Kongresinde Müdahale.

¹¹ György Lukacs, «Tarihi Maddeciliğin İşlevinde Değişiklik».

¹² Antonio Gramsci, *Tarihi Maddecilik ve Benedetto Croce'nin Felsefesi* s. 93-96.

¹³ A. Gramsci, *Makyavel Üzerine Not*.

şünen Gramsci, işçi hareketinin, toplumun bütün kültürünü devrimci biçimde özümleyen ve gene aynı kültürden kendi insanlık dışı düzeni için yararlanan Faşizme karşı ideolojik zafer kazanmak üzere de mücadele eden bir örgüt biçimi düşünmüştü. Bugün ise koşullar bundan bir hayli farklı. Gramsci'nin tasarımı da savunmanın örtük ama önemli bir yeri vardır. Oysa şimdi, kapitalizmin ekonomik gücünü yitmediği bir dönemde, devrimci ofansif için elverişli koşullar belirmeye başlamıştır.

Birikimde kültür olayları...

YALÇIN KÜÇÜK ÜSTÜNE

Yalçın Küçük ve Yürüyüş, *Birikim*'i kendileri için bir sorun haline getirmiş gibi görünüyorlar. Geçen sayılardan birindeki imzasız sataşmadan sonra, 90. sayıda Yalçın Küçük imzalı başyazısıyla kampanyayı devam ettirdi. İlkini, suçlamasını cevaplandıralım. Yalçın Küçük, *Birikim*'in 22. sayısının başyazısında yer alan MHP ile ilgili yorumdan işine gelen birkaç cümle çekip çıkarmış, bunu da istediği gibi süslemiş, sunuyor Yürüyüş okurlarına.

Yorumun bu kısmını, çok anlaşılabilir nedenlerle, biraz üstü kapalı bir dille yazmıştık. Bu kapalılık, Yalçın Küçük gibi bir kişiye malzeme sağlamış. Şu halde, daha açık söyleyelim söylemek istediğimizi.

Türkiye'de zorlu bir sınıf mücadelesi geçtiğini bilmeyen yok. Bu mücadele zaman zaman genel bir kampaşma görünümünde, ama aslında hâkim sınıf bölümlerinin kendi aralarındaki çekişme de epey zorlu geçiyor; ama bu çekişme çok zaman kapalı kapılar ardında yürütülüyor. Yirminci yüzyılın dünyasında, bir toplumda geçen sınıf mücadelesine dış güçlerin müdahalesi, dış konjonktürün etkisi olmaması imkânsız. Dolayısıyla iç mücadelenin yanında bu konjonktürü de hesaba katmak gerekli.

Bu, genel durum. Bizim yorumumuz, bu mücadele içinde MHP'nin durumuyla ilgiliydi. Açıkça belirtmediğimiz olay da şu. Belki hatırlarda kalmıştır; bir süre önce gazetelerde, altı kişinin MİT'den çıkarıldıkları için danıştaya başvurdukları haberi yayımlandı. Olayın içyüzünü bilmeyen solcuların böyle bir haberi duyunca, tasfiye edilenlerin ilerici güçlere görece daha yakın kişiler olacağını düşünmeleri doğaldı. Oysa bu altı

Değinmeler / Günün Olayları / Kitaplar Sanat Olayları / Filmler / Dergiler

kişi, tam tersine, MHP yanlısıydı. Bunun böyle olduğu sonradan kanıtlandı, ama haber yaygınlaşmadı.

MİT gibi bir kuruluştan MHP yanlılarının tasfiyesi şüphesiz önemli bir olaydır ve birtakım önemli gelişmelerin göstergesidir. Ama bu olay, tek de değildir. MHP başka yerlerde de, koalisyon ortaklığından yararlanarak kazandığı bazı mevkileri kaybetti. Bu da, en azından, hem iktidarın yalnız hükümette olmadığını, ayrıca, hükümetin de dışa göstermek istediği kadar uyumlu çalışmadığını, perde arkasında ciddi bir mücadele geçtiğini gösteriyordu.

Birikim yayımlanmaya başladığından beri, Türkiye'de faşizmin son dönemde ilginç bir durumda olduğunu anlatmaya çalışıyoruz. Şimdiye kadar yerli faşistlerin taktiği birtakım yerlere sızmak ve iktidarı böyle bir yoldan sağlamaktı. 12 Mart sonrasında ise, klasik tipte aşağıdan yukarıya doğru gelişen bir faşist hareketi başlatılacak birikim oldu. Şu anda bu iki taktik bir arada varoluyor ve dolayısıyla ister istemez bazı çelişkiler doğuruyor. Bugünün konjonktüründe, «yukarıdan aşağıya» taktiğin, belli başka güçlerin engellemesiyle karşılaştığı, ama «aşağıdan yukarıya» taktiğin daha sert bir biçimde geliştiği söylenebilir. Söz konusu başyazıda, bunlara da değiniliyordu. Tabii Yalçın Küçük, bunları düşünmeye değer bulmamış. Bizce yazının en önemsiz ayrıntısını almış, ama olay edebilmek için bunu da çarpıtmış.

Amerika'da Carter'ın seçilmesinin de MHP için kötü bir sonuç olduğu söyleniyordu yazıda. Ancak bu, Yalçın Küçük'ün sandığı gibi bir «tahtıravallı» ilişkisi içinde düşünülmemiştir. Söylenmemiştir. Carter kendisi, belli bir konjonktürde MHP'yi destek-

leyebilir de. Ayrıca, Carter'ın seçiminin bundan sonra Türkiye - Amerika ilişkilerini nasıl etkileyeceği konusunda tahminler yapmaya da gerek görmüyoruz. Ancak, Kıbrıs olayından bu yana süregelen belli bir gerginlik var; silâh ambargosu gibi, belirli çevreleri ciddi olarak tedirgin eden durumlar var. Carter'ın seçimi, şu andaki görünümüyle, bu durumu Türkiye açısından olumlu yönde değiştirecek gibi değil. Ama yukarıda söylediğim gibi, ikincil bir etmen bu, dolaylı bir şey.

Bundan daha dolaysız, Türkiye ile Almanya ilişkileri. Bizim Amerika ile askerî düzeyde bozulan ilişkilerimiz, silâh yardımı kaynağı olarak Almanya'yı ortaya çıkarıyor. Bunun ötesinde, Ortak Pazar sorunu var. AET'nin Türkiye'yi bu ortaklığa kabulünü en yakından etkileyecek Avrupa gücü de gene Almanya.

Almanya böylece Türkiye'nin dış politikası için en önemli merkezlerden biri oluyor. Ama, yüklenmesi istenen bunca sorumluluğa karşılık, Almanya'nın Türkiye iç politikasında kendi çıkarları doğrultusunda bazı değişiklikler beklemesi de doğal. Nitekim, bu gibi dış ilişkilerde, diplomatik saygı kurallarını aşmayan ne tür müdahale imkânları varsa, Almanya'nın bunları kullandığı görülüyor. Oradaki Sosyal - Demokrat iktidar, kesinlikle anti - komünist olmakla birlikte, faşizme de şiddetle karşı. MHP'nin Almanya'daki örgütleri sorununun ortaya çıkarılması, bu işi istihbaratta çalışan bir yetkilinin bizzat yürütmesi herhalde boşuna değildi. Bu olayın, söz konusu tasfiyeye de uzantıları oldu.

MHP ile MSP'nin, Türkiye'deki klasik bürokrasi ile uzlaşmaz yanları olduğu açık. Ancak, dinci MSP, yakın zamana kadar

Kemalist bürokrasinin sinirini bozmakta MHP'den de ileri gidiyordu. Öteden beri, «aşırı sağ ve aşırı sol» tekerlemesi içinde kastedilen, dinî fanatizmi ve ırkçılık, milliyetçiliğin biraz daha coşkulusu sayılarak «aşırı» tanımının dışında bırakılırdı. Cephe hükümeti zamanında, bu değerlendirmenin biçimi değişmeye başladı. Devletin idarî kademelerinde yer alan bürokratlar, kendilerini değişen iktidarlara uydurmaya hayli alışık oldukları halde, Türkiye'nin politik sahnesinde beliren bu yeni güçlerin görülmemiş davranışlarından epey şaşkın haldeler. Burada, çok kesin bir muhalefet olmamakla birlikte, bu badireden kurtulmayı bekleyen çok. Yüksek yargı organları ise başından beri kesin karşı tavır aldılar. Bürokrasinin askerî kanadı, ancak belli durumlarda MHP tipi milliyetçiliğe karşı cephe açardı. Bizim geçen sayıda ve şimdi saydığımız konjonktürel koşullar, buradaki bir kısım yetkililerin de MHP'yi dışlamasına yol açıyor.

İşte bunlardı, anlatmak istediklerimiz. Bunun öyle «tahtıralı»larla bir ilgisi olmasa gerek. Zaten bu dergide hiçbir zaman şematik ve kestirme yorumları, çözümlerle yetinmedik. Carter ve bütün öteki ayrıntılarla anlatmak istediğimiz de, Yalçın Küçük'ün teşhis ettiği şematizmin tersine, politik olayın dolaylılığı ve karmaşıklığıydı.

Sataşmanın açıklaması bu kadar. Ama sözü burada bitirmek herhalde mümkün değil. Çünkü sataşmanın ardındaki Yalçın Küçük olayı devam ediyor.

İlkin, **Yürüyüş** dergisinin TİP'le ilişkisinin düşündükleri üstünde durmak isteriz. **Yürüyüş**, TİP'in «yarı resmî» yayın organı olarak tanıtıldı. Ama bu yarı resmîlik, oldukça kaygan bir kavram.

Birikim bağımsız bir sosyalist dergi olarak, şimdiye kadar, Türkiye'deki sosyalist partilere karşı sorumlu bir tutum takınmaya çalışmıştır. Sosyalist birey olarak eleştirdiğimiz birçok şey, bir derginin bir partiye karşı polemliği haline getirmek isteme-

dik. Bu, parti kavramına duyduğumuz saygıdan ileri geliyordu. Ayrıca, eleştirdiğimiz şeyler de bireysel partilerin davranışları değil, Türkiye'de sosyalizmin genel sorunlarıydı.

Yürüyüş'ün daha önceki sataşmasına verdiğimiz cevaba TİP'i katmadık. Bu sefer de katmıyoruz. TİP'de eleştirecek birçok şey bulunabilir, ama bir yazarın saygısızlığı, bu eleştirileri başlatmanın vesilesi olmamalı. O kadar da önemli değil Yalçın Küçük.

Yalçın Küçük'ün bize veya başka birçok kişiye seviyesiz saldırıları konusunda TİP'in ne düşündüğü de ilginç bir konu. «Yarı resmî»lik, sorumluluğunu almadan onaylama anlamına mı geliyor? Ama Yalçın Küçük'ün TİP adına yarattığı sevimsizliğin sorumluluğunu almamak o kadar da kolay değil.

Yalçın Küçük, sosyalist dergicilik ve yazarlıkta, kişiliğine uygun bir üslup yarattı. Bu, eski **Akıs** üslubunun sosyalist kalıplarla sürdürülmesinden başka bir şey değil. Yalçın Küçük kişiliğinin **Yürüyüş** dergisine hakim olması oranında, dergi de bu üslubu taşıyor. Ama bu üslubun giderek bir partiyle özdeşleşmesi, o partiye bir şeyler kazandırır mı, yoksa kaybetirir mi?

Yalçın Küçük üslubu, alay ve küçümsemeye dayanıyor. Bize yönelttiği «ciddî» ve «entelektüel» sıfatlarının tırnak işaretleri bile, Yalçın Küçük'ün büyüklüğünü ve karşısındakilerin aşağılıklarını simgelemekte. Aslında Yalçın Küçük'ün kendisi, kişiliği, davranışları ve söyledikleri, epey kalliteli esprilere imkân verecek niteliklerle dolu. Ama böylele esprilerle çözülmüyor sosyalizmin sorunları.

«Ciddî» kelimesini tırnak içine almakla, Yalçın Küçük herhalde görünüşte ciddi olduğumuzu anlatmak ister. Gerçekten ciddi olmak ise, kendi tekelinde. Ama Yalçın Küçük'ün bugüne kadar dergisinde yazdıklarına kısaca bakalım. Ne tür bir ciddiyettir karşımıza çıkan? Yalçın Küçük'ün belli başlı düşmanları vardır: DİSK yönetimi, Maocular,

goşistler, küçük burjuva radikal-leri v.b. Bunlar, hatırı sayılır düşmanlar olarak gösterilmektedir. Ama acaba hangisi üstüne, gerçekten aydınlatıcı, konunun özüne inen bir söz söylenmiş, bir analiz, bir yorum yapılmıştır? Zaten varolan politik kamplaşmada, herkesin kendisi ve düşmanları hakkındaki dolaysız bilgisini bir adım ileri götüren ne yazmıştır Yalçın Küçük ya da **Yürüyüş**?

Bir kamptaki insanların, kendilerinden olmayanların aşağılanmasını ve alaya alınmasını istemeleri doğal. Bu içgüdüsel dürtüye tatmin sağlanmaktan öte bir şey yapmayan Yalçın Küçük müdür «ciddî»lik temsilcisi?

Dergi başlangıçta, partinin resmî ve teorik organı değil, daha geniş demokratik çevrelere hitap edecek yarı resmî ve aktüel bir yayın organı olarak çıktı. Bu demokratik çevreler arasında, herhalde CHP de vardı. Ama Yalçın Küçük'ün paranoyak imgelemi, çevresinde kurulmakta olan komplolar sanısından başka bir şey üretmediği için, dergi sonunda bütün demokratik çevrelere saldıran, sataşan, alay ve küfür eden bir organ haline geldi. Örneğin CHP içindeki daha sol eğilimli kimseler, **Yürüyüş**'ün benimsediği tutuma bakarak örgütlerinin daha sol olmasına çalışamazlar; tersine, savunma içgüdüleriyle kendi içlerine kapanırlar. Çünkü zaten ilkeler düzeyinde bir eleştiriden eser yok; kişiler düzeyinde pislik atmadan geçilmiyor. Demokratik çevrelere hitap etme amacıyla çıkan bir derginin bu sekteleştiği de olsa Yalçın Küçük kişiliğinin bir tezahürü olabilir. O Yalçın Küçük ki, 12 Mart öncesinin **Emek** dergisinde, teknik elemanların devrimcileşmesi, odalarda yönetimlerin ard arda devrimciler eline geçmesi gibi önemli ve sevindirici bir olay karşısında, açıklama olarak bula bula, teknik elemanların artıktan daha az pay aldıkları için böyle olduğunu söylemeyi akıl etmişti. O zamandan bu zamana, iticiliğinden herhangi bir şey eksilmiş değil. Tersine, şimdi ar-

dında bir «parti otoritesi» olduğu inancıyla, herkese hakaret etme ayrıcalığının biraz daha arttığına inanıyor olmalı. Ve bunları yapmakla, çok ciddi bir sosyalist olduğuna inansa gerek.

«Küçük burjuva entelektüelliği»ne gelince, Yalçın Küçük kişisel zaafı ne olursa olsun, okumuş yazmış adam diye bilinir, böyle bir bayağılık yapması gene de şaşırtıcı. Bu anlamsızlaşmış klişeleri ne diye kullanıyor? TİP üyesi olmakla kendini «küçük burjuva entelektüel» olmaktan çıkardığına nasıl güvenebiliyor? Bu kişiler sağa sola savrulmaya başladı mı, kimse kurtaramaz kendini. Çok gördük benzerlerini; hakaret etmek için içi gidip, söyleyecek dişe dokunur laf bulamayanlardır bu kalıplara sarılanlar. Biz ise, Yalçın Küçük için de böyle sözlerin gerekçesiz söylenmemesini sağlamak için çalışırız.

«Entelektüel» tiplerini biliriz. Bilgileri yalamış yutmuşlardır. her şeyin iyisini bilirler. Ama gelinip önlere secdeye varılmadığı için kendilerini kendi özel dünyalarına çekmişlerdir. Ancak meyhanede filan raslarsanız, hikmetinin kırıntılarından yararlanabilirsiniz.

Birikim'in tavrı ise böyle olmasa gerek. Bilgilerin herkeşce paylaşılması için çıkıyor bu dergi. Ama kişisel hırslarını denetleyemeyen bir Yalçın Küçük, birilerine sövülmek için kavramları çarpıtarak, bilgi ve teori düşmanlığını körükleyebiliyor.

Yalçın Küçük'ün **Birikim**'e son sataşmasını yaptığı yazısının kuruluşu da, tek başına, Yalçın Küçük zihniyetinin iyi bir örneği. «Güçsüzlüğün Bütünlüğü» adını taşıyor bu yazı ve TİP ile Yalçın Küçük dışında kalan herkesin güçsüzlüğünü anlatıyor. Burjuvazi, CHP, DİSK, «küçük burjuva entelektüalizmi» (**Birikim**) ve «küçük burjuva radikalizmi», hepsi güçsüz. Durum böyleyse gerçekten, Yalçın Küçük'ün de daha rahat yaşaması beklenirdi. Ama nedense böyle olmuyor. Bir yandan da, durmadan TİP'e ve Yalçın Küçük'e karşı kompo kuran birtakım karan-

lık güçlerin entrikaları anlatılıyor. Şu sendikadan tasfiye edilmiş, filan demokratik dernekte yönetime gelmekten alıkonmuş, beriki gazeteden atılmış v.b. Bütün bunlar, sadece TİP ve hasımları arasında geçen olaylar da değil. Her birinin ardında, nice karanlık ittifaklar, nice karanlık güçler var. Bunlar, polisiye bir muhayyileyle uzun uzun anlatılıyor. Akla, tasavvura sığmaz nice «tahtirevalliler» kuruyor bu arada. Ve bu vehimler sonucunda birçok iyi niyetli insan TİP'e düşman ediliyor. Ayrıca TİP, kendi yararına olacak birçok faaliyetten, yaratılan bu düşmanlıklar sonucunda uzaklaştırılıyor.

Sorumuz TİP'le değil, Yalçın Küçük'le ama, Yalçın Küçük sürekli TİP adına beyanatta bulunduğu için, iki şeyi birbirinden ayırmak güçleşiyor. Yalçın Küçük, TİP dışında kalan herkesi küçümsemeye hakkını kendinde görmektedir. Bir yandan da, bir parti adına dağıttığı hakaretlerle, ters bir anlamda «hasımlarını» büyütmektedir. Bize sataştığı yazıya bakalım: Türkiye'deki belli başlı güçler sayılıyor burada. Burjuvazi var, CHP var, DİSK var. Yazının gelişinden anlaşılacağına göre Maocu grupları da içeren bir küçük burjuva radikalizmi var. Ama bu arada bir de **Birikim** dergisi var. Doğrusu, kendimizi olduğumuzdan önemli görmek eğiliminde olsaydık bile, şu yukarıdaki listenin arasında saymazdık kendimizi.

Nedir bu, «güçlüyüm» diye bar bar bağırarak Yalçın Küçük'ün, kendi dışında olanları bilinçaltında bu kadar büyütmesinin nedeni. Yazarı o muydu bilemeyiz —yaklaşımı pek benziyordu— ama, daha önceki imzasız sataşmada da, dergilere yöneltilen hakaretlerin altında böyle bir sinir aerginliği seziliyordu.

TİP, TÖB - DER seçimini kaybettiği zaman da, Yalçın Küçük gene bir zafer edası takınmış. «Güçlü Alternatif» diye manşetler çekmişti. Bir politik taktik mi? Bir politik ahlâk mı yoksa? Bu manşetin gerisindeki yorum, ikinci nitelemeyi daha geçerli kılıyor. Kısaca hatırlatalım ola-

yı. Seçime katılan Maocu grup, her nedense TİP'i desteklemeye karar vermiş, bu konuda bir de bildiri dağıtmıştı. Sonuçta TİP kazanamadı. Katılan gruplar ve oylamalarda çıkan sonuçlar hesaplanınca, Maocu grupların gerçekten TİP'e oy verdikleri anlaşılıyordu. Bunun da TİP için hiçbir sakıncası yoktu, çünkü böyle bir şeyi onlar aramamış, Maocular kendi düşünceleriyle böyle davranmışlardı. Ama Yalçın Küçük bunun üstüne neler söyledi?

Bir kere, Maocular oylarını kazanan gruba vermişler, o grup zaten bu nedenle seçimi kazanmıştı. Pekli, diyeceksiniz, öyleyse o bildiri neydi? Bu, ancak Yalçın Küçük gibilerin zekâsının çözebileceği diyabolik bir polisiye oyundu. TİP en güçlü, dolayısıyla en korkulan olduğu için, Maocular TİP'i yıpratmak amacıyla, mahsustan ya-yımlamışlardı o bildiri.

Bu bir politik taktik değil, bir politik ahlâktır. Yalçın Küçük, dışarıdaki kadrolara, TİP adına bu ahlâkı sergileyecekse, bundan TİP bir şey kazanamayacaktır. Ama sorun yalnız dışarıdaki kadrolar değil, içeridekiler de önemli.

Her yerde, bu arada TİP'de de olan namuslu, iyi niyetli bir genç militan düşünün. Bu olayı yakından yaşamış, görmüş olsun. Sonra da, partisinin yarı-resmî organı olarak bilinen dergideki yorumu okusun. Bizim de arkadaşımız olsun bu genç militan, gidelim soralım ona, «gerçekten böyle mi oldu?» diye. Acaba ne yapacaktır? Bir yanda bildiği dürüstlük, doğruya doğru, eğriye eğri deme gereği. Öbür yanda parti birliği, parti disiplini. Bu iki uç arasında seçmesini yapacaktır o genç militan.

Bu küçük efsaneyi niye anlattık? Çünkü efsane değil. Bu olayda gerçekten böyle bir genç militan vardı demek istemiyorum; benzeri bütün olaylarda böyle genç militanlar vardı. En iyi niyetler ve en temiz inançlarla, biri şu partide, öbürü bu fraksiyonda politikaya atıldı, işçi sınıfı mücadelesine girmek için. Ve ikinci üçüncü gün, buna

benzer seçme zorunluklarıyla karşılaştı. Ve politika olarak, işçi sınıfı politikası olarak bunu öğrendi. Sonuna kadar «ciddî» ve kesinlikle «küçük burjuva entelektüel» olmayıp sonuna kadar işçi sınıfı aydını olan bütün Yalçın Küçük'lerden.

Sol politika içinde birbirimize yaptığımız ahlâksızlıklardan daha uzun süre söz ederiz. Düşünürüz, nereden ileri geliyor bu ahlâk dışı davranışlar, bütün bu makyaavelizmler diye. Düşünelim bakalım.

MURAT BELGE

DEĞİNMELELER

RUHİ SU'NUN KONSERİNDE

Geçtiğimiz ay içinde Dostlar Tiyatrosu'nda Ruhi Su yeni plağı «El Kapıları»ndaki türkülerle bilinen türkülerinden oluşan bir konser verdi. Alışılmış Ruhi Su konserlerinden biri değildi bu. Sümevra Çakır'ın yanısıra elli kişilik bir koro da eşlik ediyordu sanatçıya. Ruhi Su ve Dostlar Tiyatrosu, devletin yapmadığını yapmış, kit imkânlarıyla dev bir işin üstesinden gelmişlerdi.

Önce «El Kapıları»ndan, Ruhi Su'nun bu plağıyla getirdiklerinden söz etmek istiyorum.

«El Kapıları» iki bölümden oluşuyor. Birinci bölüm «Yemen», ikinci bölümse «Almanya»ya ayrılmış. Yemen Anadolu halkı için bitmeyen bir acı. Hemen her evden bir babayı, bir evladı ya da bir kardeşi yutmuş... Öksüz çocuklar, gözü yaşlı analar, er'ine doyamamış genç dullar bırakmış arkada Yemen seferi. Türküler yakılmış Yemen'e gidip dönmeyenler için. Can çekişen bir imparatorluğun simgesi Yemen.

Almanya çok daha yakında. Günümüzde yaşanan bir başka acı. İmparatorluk döneminde yöneticiler kendi varlıklarını koruyabilmek için Yemen'e ölmeye göndermişler halk çocuklarını. Ezdikleri, sömürdükleri sınıfın insanlarını. Günümüzde ise alın-

teriyile yaşayanları kapitalizmin kucacağına itmişler. «Ekmek Kavgası»nda Almanya bir umut. Bir kurtuluş umudu. Geride yine basız ya da anasız çocuklar, gözü yaşlı dullar... Sonra insan posaları...

Ruhi Su «El Kapıları»nda insanın insana kul edildiği bir düzeni, bir oyunun içyüzünü, ekonomik ve toplumsal olanın insan hayatına yansımasını dile getiriyor. Birinci bölümü oluşturan türkülerle Sivastopol, ikinci bölümü oluşturanlara ise Onuncu Yıl marşlarıyla girilmesi sanatçının bakış açısını yeterince açıklıyor.

Bu nedenle «El Kapıları» salt iki ayrı tarihî dönemdeki iki ayrı toplumsal olayın türkülerle anlatımı, halkın duyu dünyasının dile getirilmesi olmaktan çıkıyor; türkülerden hareket ederek devrimci bir özünü bütün olarak geliştirip yorumla birlikte çözümünü de göstermeyi amaçlıyor. Nâzım Hikmet'in dizeleriyle vurguluyor «El Kapıları»nı Ruhi Su. Kuvayı Milliyeye destanının başlangıcı olan «Onlar» bölümü sanatçının neyi anlatmak istediğini yalın bir biçimde ortaya koyuyor.

Devrimci sanat, sanatın devrimci işlevi gibi konularda çok söz edildi Türkiye'de, hâlâ da ediliyor, daha da edilecek. Ama şurası kesin: Havatı kucaklamak, yaşananı açıklamaksa yapılması istenen, gerektiği doğru yorumlamaksa «El Kapıları» iyi bir örneği bunun.

Başka bir şey daha var. Özün verilmesi de diyebiliriz buna. Ya da malzemenin, araçların kullanılması. Yapılan sanat olabilmese buna bağlı çünkü. Estetik bir değer kazanabilmesi...

Ruhi Su'nun başarısı da burada yatıyor zaten. Ses, saz ve söz kusursuz bir bileşime ulaşıyor onun sanatında. Ezgi sözü tamamlıyor, anlamı açıyor, vurguluyor. Ne tek başına saz, ne tek başına ses, ne tek başına söz... Biri ötekisiz olmayacak, her parçası yerli yerinde bir bütün.

Bu bütün şimdi koronun da eklenmesiyle iyice kusursuzlaşıyor. Koronun kullanılışında da

Ruhi Su'nun yorumunun belirleyici olduğunu görüyorsunuz. Söyleyiş biçimi, seslerin ve ezginin kullanılışı anlatılmak, iletilmek istenene bağlı olarak değişiyor. Alçalıyor, yükseliyor, geriye çekilip eşlik ediyor ya da öne çıkıp bastırıyor. Halkı simgeliyor bir bakıma.

Başka ne söylenebilir?

YAKUP KADRI'Yİ YENİDEN OKURKEN

Belli bir dönemde edindiğimiz ya da kulaktan dolma benimsemişimiz kimi önyargılarımız vardır. Bir türlü onları aşamayız. Doğru diye benimsemişizdir bir kez. İnsan olarak değişmişizdir, yeni görüşler edinmişizdir. Eski yargılarımızın çoğunu bu yeni görüşlerin süzgecinden geçirmeyiz.

Yakup Kadri'yi yeniden okurken aklıma takıldı bu. İnanıyorum ki, Reşat Nuri'yi, Halide Edip'i yeniden okusam yine aynı şeyleri düşünecektim. Bu, sözkonusu romancıların aşılammış eserler vermiş olmaları anlamına gelmiyor. Ama edebiyat tarihlerinde yinelenen, biri ötekinin benzeri övgülerin ya da yergilerin yanısıra Türk edebiyatı üzerine bir zamanlar edindiğimiz kimi düşüncelerimizi de gözden geçirmek zorundayız. Aynı sonuca varacak olsak bile.

Geçtiğimiz yıllarda edebiyatın değişik türlerinde eserler veren sanatçıların bulunduğu bir özel sohbet konuşulanları hatırlıyorum. Söz romandan açılmıştı. Aziz Nesin, 12 Martı konu alan romanların erken olduğunu söylüyor, böyle bir tarihî ve toplumsal olayın daha sonra, araya belli bir zaman kesiti girdikten sonra doğru olarak anlatılabileceğini savunuyordu. O tarihî olayı yaşayan sanatçının duygularının etkisinden kurtulabilmesi, olaya nesnel bir tutumla yaklaşabilmesi için zorunluydu bu. Üstelik olay gelişimini tamamlamadan, izleri silinmeden, bilinmeyenler açıklığa kavuşturulmadan doğru'yu yakalamak zordu. Karşı çıkanlar oldu bu yargılara, katılanlar da. Sonra romanın ne olduğu, romancının niteliği

Birikim 24/74

konusuna kaydı tartışma. Yine Aziz Nesin, roman yazmanın kolay bir iş olmadığını, romancının belli bir kültür düzeyine ulaşmış, bir dünya görüşünü benimsemiş olması gerektiğini öne sürüyor, bununla bir hazırlık döneminin sonucu olabileceğini söylüyordu. Düşüncelerini somutlaştırmak için bir de örnek verdiğini hatırlıyorum: On dokuz yaşında büyük bir şair olunabilirdi, ama büyük bir romancı olunamazdı. (Aziz Nesin'e katılanlar aransındaydım.)

Yaban'ı basıma hazırlarken. Yakup Kadri ile ilgili birçok yazıyı, bu arada onunla yapılmış konuşmaları da okuyordum. Temmuz 1941'de Yücel dergisinde yayımlanmış bir konuşmada şu satırlara rastladım. Vedat Nedim Tör'ün Yakup Kadri'yle yaptığı konuşmanın kimi bölümlerini aktarıyorum:

«— Şu halde sizce iyi bir roman, terakibi bir kresyondur. Bu itibarla, insanî unsurlardan çıktığı böyle bir terakibi yapabilmek için bir romancının kafasında büyük bir hayat tecrübesi ve geniş bir insan tanıma terakümü olmalıdır.

— Evet... Nitekim yirmi yaşında dâhiyane şiirler meydana getirmiş birçok genç şairlere tesadüf ettiğimiz halde, bütün manasile olgun bir roman verebilmiş genc romancılara hemen hiç rastgelmeyiz. Bundan dolayı, ben, romancının mesaisini, cehdini, bir âlimin, bir filozofun çalışma ve meydana getirme tarzına daha çok benzer buluyorum. Nasil ki, bir âlimin, bir filozofun eseri yıllarca süren bir tetebbü devresinin mahsulü ise, iyi bir roman da hayata, cemiyete, insanlara dair uzun bir tetkik ve tecrübe terakümünün mahsulüdür. Yâni bu sadece, bir muhayyale, bir heyecan veya bir ilham meselesi değildir.»

Görüldüğü gibi, bizim 1975'de tartıştığımız bir konuda, tam otuz beş yıl önce, hemen aynı düşünceler öne sürülmüştü. O Yakup Kadri ki, 1921'de savaşın yıkıntıya çevirdiği Anadolu'yu dolaşmış, Yaban'ı 1932'de yazmıştı.

Bir başka örnek daha vereyim. Geçtiğimiz aylarda Atilla İhan, Türk romanındaki eksiklik üzerinde genç dostlarıyla tartışırken birden ipucunu bulduğunu söyleyerek, önce romanın hangi toplumsal koşullarda ortaya çıktığının saptanması gerektiğini belirtiyordu. Roman, Batı Avrupa'da burjuvazinin belirmesiyle ortaya çıkıyor, onun yükselişine paralel olarak geliyordu. Ardından romanın Batı'daki gelişimine ilişkin düşüncelerini sıralıyordu örnekler vererek Atilla İhan. Sonra da Türk romanı üzerine yargıları geliyordu.

Amacım Atilla İhan'ın düşüncelerini tartışmak değil. Genel olarak roman üzerine söyledikleri doğru çünkü. Türk romanına ilişkin düşünceleri de şu an konumuzun dışında. Yalnız Atilla İhan'ın, bilinenleri, yeni bir şey bulmuş tavrıyla yinelemesine takılmıştım yazısını okuduğumda. Sonra Yakup Kadri geldi. İşte andığım konuşmasında Yakup Kadri'nin otuz beş yıl önce söyledikleri:

«— O halde edebî san'at şekilleri tarihinde, en yeni bir janr olması da romanın belki bu hususiyetinden ileri geliyor ne dersiniz?

— Romanın, edebî san'at şekilleri arasında en gecikmiş janr olmasını yalnız buna hamlede-meyiz. Roman ancak, cemiyetle ferdler beynindeki (arasındaki) münasebetlerin en ziyade ihtilâtlı, karışık, tezatlı olduğu son devir cemiyetlerinin mahsulü olabilirdi. Bunun içindir ki, meseîâ, bize en yüksek, en çeşitli, en ölmez san'at örneklerini miras bırakmış olan eski Yunan medeniyeti, roman janrını tanı-mıyordu. Zira, eski Yunanlılar küçük siteleri içinde, bugünkü mânâ ve şümülü ile, sosyal buhranlardan âzade, dar, nizamlı ve ahenkli bir hayat sürüyorlardı. Ve gene bunun içindir ki, o devrin destancıları, trajedyacıları, insanı, kâfi derecede enteresan bulmayıp kahramanlarını tanrı-lardan ve tanrılara benzer sem-bolik şahsiyetlerden alıyorlardı. Çünkü insana, bugünkü insanın

ızdırapları, ruh hastalıkları ve bunların sebebi olan kesif ve şiddetli cemiyet hayatı henüz malûm olmamıştı. Bu itibarla, romanı, ancak, insan cemiyetlerinin dar çerçevelerini kırıp dünyaya mikyasında davalarını koymaya başladığı bu komplike hayat nizamı içinde, yâni on dokuzuncu asırdan sonra edebiyatta başlı başına bir ana çığır olarak görüyoruz.»

Bu değinmenin amacı ne Yakup Kadri'yi olduğundan fazla büyütmek, ne de birilerine çatmak. Türk edebiyatı bir dönemde. Bir yere varmak istiyorsak, önce Türk edebiyatıyla hesaplaşmamız gerek. Bu bir bakıma kendi kendimizle de hesaplaşmak anlamına geliyor.

YENİ UFUKLAR KAPANDI

Yeni Ufuklar kapandı. Kasım 1976 sayısı «Son Sayı» olarak çıktı. Birikim'in geçen sayısında teknik imkânsızlıklar nedeniyle değinemedim buna. Neresinden bakılırsa bakılsın üzücü bir olay bu. Yirmi beş yıllık bir emeğin çaresizlikle noktalanması... Kâcınıcı dergi bu kapanan? Hepsinin kapanmasının da görünürde somut bir tek nedeni var: Satılmamak. Satılmayınca da maddî bir yük oluyor çıkarıcı için. Bir noktaya kadar dayanıyorsunuz.

Üzerinde durulması gereken bir sorun bu. Üstelik güçlü bir yayınevine ya da bir kuruma dayanmak da bu sorunu çözmüyor. Varlık'ın, Türk Dil'in yıllardır sürmesinin nedeni salt bu değil. Unutulmasın ki, Altın Kitaplar gibi büyük bir yayınevinde çıkarılan Yeni Edebiyat da yaşama-dı. Üstelik kimi başka büyük yayınevleri öteden beri dergi çıkarmak hevesindeler, ama bir türlü gerçekleştiriyorlar bunu. Sorun, salt para sorunu değil çünkü.

Masis Kürkçügil'in Yeni Ufuklar'ın «Son Sayı»sında yer alan yazısındaki şu satırlara bir göz atalım:

«Yeni Ufuklar dostlukların dergisiydi. Özellikle, dergiyi uzun yıllar maddî ve manevî sorumluluğu ile üstlenen Vedat Gün-yol'un çevresinde oluşan dost-

Birikim 24/75